

*О.В. МОРОЗ, доктор економічних наук, професор
Р.В. ЛОГОША, доктор економічних наук, доцент
О.Г. ПІДВАЛЬНА, кандидат економічних наук, доцент*

Нормативно-правова регламентація процесу формування ринкових механізмів в аграрній економіці

Мета статті - проаналізувати процес формування правової бази у сфері побудови ринкової економіки, аграрного ринку в Україні.

Методика дослідження. У процесі дослідження, окрім низки загальнонаукових методів економічних досліджень, використано як основні історичний (для опису ретроспективи процесу формування правової бази) та логічний (для визначення змістовної послідовності процесу) методи пізнання. Методологія досліджень передбачала розгляд фактора регулятивної політики як невід'ємного елемента ринкової системи, де процесу управління формуванням ринку саме у питаннях законодавчого забезпечення ретроспективно і алгоритмічно відводиться ключова роль.

Результати дослідження. При вивченні практичного досвіду формування нормативно-правової бази державного регулювання вітчизняного аграрного ринку в Україні в період 1990-2000 рр. обґрунтовано, що недоліки ринкових реформ і дисфункції, що мали (мають) місце як результат реформ, зумовлені відсутністю наукового розуміння ролі фактора нормативно-законодавчого забезпечення процесів ринкових реформ загалом, формування ринку (і галузевих ринків), а також їхнього ефективного функціонування за критерієм своєчасного реагування на дисфункції.

Елементи наукової новизни. Набули подальшого розвитку теоретичні положення загальної теорії державного регулювання аграрного ринку в контексті правового блоку процесу формування ринків, де обґрунтовано тезу про необхідність дотримання логічної послідовності та комплексності законодавчого забезпечення як необхідного елемента ринкових реформ. Для пояснення зазначеного запропоновано універсальну модель процесу нормативно-законодавчого забезпечення ринкових реформ, що передбачає чотири основні етапи: 1) формування у соціумі ідеології ринку; 2) створення, у тому числі легітимізація інститутів ринку; 3) побудова (розробка, формування) основних елементів ринку та необхідних складових ринкового середовища, насамперед конкурентного середовища, а також регулятивної політики, інфраструктури ринку, грошово-кредитної системи і т.д.; 4) досягнення умов еківалентного обміну для національного ринку в системі світового ринку. Проаналізовано відповідності реальної практики в Україні до цієї моделі та наслідки відсутності такої.

Практична значущість. Запропонований підхід ретроспективного аналізу процесів формування та функціонування аграрного ринку має прикладне значення, передусім враховуючи можливість надавати більш достовірну інформацію про ефективність, змістовність, результативність державного регулювання, у тому числі здійснення коригування регуляцій, виходячи із стану ринку. Звідси у своїй основі такий підхід є новою системою прийняття управлінських рішень. Табл.: 2. Рис.: 2. Бібліогр.:23.

Ключові слова: правове забезпечення; державне регулювання; аграрний ринок; формування ринку; дисфункції.

Мороз Олег Васильович - доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту, маркетингу та економіки, Вінницький національний технічний університет (м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95)

E-mail: Ovmorozz@ukr.net

Логоша Роман Васильович - доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу та аграрного бізнесу, Вінницький національний аграрний університет (м. Вінниця, вул. Сонячна, 3)

E-mail: Lrv@vsau.vin.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-6462-5083>

Підвальна Оксана Григорівна - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри аграрного менеджменту, Вінницький національний аграрний університет (м. Вінниця, вул. Сонячна, 3)

E-mail: Np070101@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-8779-5867>

Постановка проблеми. Ринок - як вочевидь головний інститут капіталістичної еко-

номічної системи, закономірно являє собою предмет методології різних економічних теорій, підходів, доктрин. Подібна практика має місце останні 300-400 років у контексті

© О.В. Мороз, Р.В. Логоша, О.Г. Підвальна, 2019

тлумачення класичної/ неокласичної політ-економії, неолібералізму, інституціоналізму, теорії державного регулювання економіки і т. ін. При цьому принциповою відмінністю між різними науковими підходами було й залишається тлумачення ролі ринку і регуляцій, їхнього співвідношення тощо. Але у будь-якому разі фактор регуляцій визнається щонайменше як важливий, ігнорувати який з об'єктивних причин неможливо. Тому наукове обґрунтування регуляцій продовжує становити актуальну сферу пізнавальних процесів.

З іншого боку, процес ринкових реформ в аграрному секторі (і не тільки) продовжує активно обговорюватися з огляду на численні факти дисфункцій, що мали і продовжують мати місце. Логічним при цьому видається питання, як цьому сприяли регуляції в Україні, наскільки такі були ефективними, логічними, своєчасними тощо. Тому необхідне комплексне дослідження системи державного регулювання галузей сільського господарства та визначення напрямів удосконалення регулювання аграрного ринку на різних рівнях. Зазначені вище питання можна визнати більш ніж актуальними для України в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На дослідження проблем визначення ролі та місця держави у регулюванні аграрного ринку спрямовані роботи таких науковців, як Г.І. Гайдуцький [3], М.Х. Корецький [5], М.А. Латинін [6], В.Я. Месель-Веселяк [2, 23], П.Т. Саблук [2, 7, 23], А.М. Прилуцький [9], М.В. Присяжнюк [2], М.М. Федоров [2] та ін. У роботах цих учених з різних позицій висвітлено питання державного регулювання в галузях сільського господарства, проведено аналіз світового досвіду та можливість його використання у вітчизняному аграрному секторі.

Як зазначено [1, с. 132] існує декілька основних напрямів участі держави в регулюванні аграрних відносин, а саме: реалізація аграрної реформи, яка пов'язується з процесами паювання та приватизації майна і землі сільськогосподарських підприємств; продовження структурних змін в аграрному секторі й пов'язане з цим уточнення правового становища сільськогосподарських товаровиробників; визначення особливих умов участі підприємств у фінансових відносинах, у тому числі оподаткуванні, і заходи державної підтримки учасників сільськогосподарського виробництва; державне регулювання окре-

мих видів діяльності; особливості використання земель сільськогосподарського призначення; формування ринкових відносин на договірних засадах, зокрема шляхом укладення договорів купівлі-продажу, контрактизації; поставки сільськогосподарської продукції; про надання послуг товаровиробникам; про матеріально-технічне забезпечення сільськогосподарського виробництва; контроль за якістю і безпекою сільськогосподарського виробництва; підтримка наукових досліджень, підготовки кадрів для села; розвиток сільських територій.

Важливим методологічним аспектом державного регулювання аграрного сектору економіки виступає також співвідношення між поставленою метою і досягнутим результатом. Неузгодженість мети і результату є фундаментальною характеристикою державного регулювання, що зумовлює його безперервний характер, оскільки кожний досягнутий результат неминуче ставить нові цілі, які потребують реалізації в умовах, що змінилися [4, с. 181].

Поширена точка зору, що політика державного регулювання аграрного ринку в Україні повинна передбачити оптимальне поєднання вільних ринкових відносин із втручанням держави у сферу сільського господарства. Механізм реалізації заходів регулювання повинен базуватися на основоположних принципах, які також слугують складовим елементом політики державного регулювання аграрного ринку [9, с. 25]. На думку П.Т. Саблука, побудова аграрної політики має відповідати таким принципам, як системність і комплексність; пріоритетність людини і селянина при визначенні як цілей, так і механізмів її реалізації; опора на науку в процесі розробки стратегії й тактики політичних рішень, а також результатів їх здійснення, що забезпечує реальність політики [23]. Разом із тим М.А. Латинін до таких принципів відносить: пріоритетність і аграрний протекціонізм, системність і комплексність, передбачуваність і прозорість, зрозумілість і ефективність, екологічну доцільність [6].

Теорія державного регулювання економіки передбачає системний підхід до вибору засобів і методів впливу держави на суб'єктів економічних відносин. У науковій літературі представлена різна класифікація методів державного регулювання економіки. Так, Г.І. Гайдуцький виділяє дві групи методів державного регулювання економі-

ки, використовуючи дві ознаки: форми впливу (прямі та непрямі методи) та засоби впливу (правові, адміністративні, економічні та пропагандистські методи) [3, с. 67].

Загалом можна констатувати значну увагу вчених до питань ролі регуляцій в аграрному секторі ринкової економіки. Проте в сучасних умовах трансформаційних змін невирішеність багатьох питань щодо доцільності/необхідності впливу держави та її ступеня впливу на регулювання окремих галузей сільського господарства зумовлює актуальність і необхідність подальших досліджень. У свою чергу, з огляду зазначених вище джерел можна зробити висновок про недостатнє вивчення такого блоку питань теорії регуляцій, як правове забезпечення ринку, особливо на початкових етапах його формування.

Мета статті - проаналізувати процес формування правової бази у сфері побудови ринкової економіки, аграрного ринку в Україні.

Виклад основних результатів дослідження. Інтелектуальний комплекс теорії у тлумаченні авторів цієї статті надає можливість визначити загальну модель побудови ринкової економіки, у тому числі окремих ринків, у контексті його нормативно-правової регламентації, де таку регламентацію запропоновано здійснювати у формі контрактації. Так, аналіз вищезазначеного дозволяє стверджувати, що процес формування ринкової економіки в Україні у правовому полі мав певну послідовність та логіку. Такі, очевидно, формувалися як відгуки на масштабні трансформаційні процеси формування ринкових відносин, що відбувалися в країні, зокрема на основі переважаючого ситуаційного реагування на окремі явища, що вважалися кризовими або ж лобійованими потужними структурами, які змогли досягти якихось змін [8, с. 198]. Як відомо, критичним у часовому вимірі став період другої половини 80-х - початок 90-х років минулого століття.

Очевидно, що логіка процесу юридичної контрактації в країні, що до цього часу мала зовсім іншу економічну систему, повинна була відштовхуватися від пріоритетів: 1) законодавчого закріплення визначальних інститутів ринкової економіки, а саме: приватної власності, нових форм економічної діяльності, що побудовані на приватній власності, самої ідеології розвитку суспільства

на засадах капіталізму та ринкової економіки навіть у будь-яких соціалізованих варіантах; 2) правового визначення діяльності таких форм та системи в цілому, тобто встановлення «правил» нової економічної системи; 3) легітимізації нових форм господарювання; 4) створення умов для формування та поширення сучасної інфраструктури ринку, фінансово-грошової системи, інших елементів ринкової економічної системи; 5) вже з урахуванням раніше зазначеного, тобто досягнення раніше визначених пріоритетів - формування умов, що сприяли б інтеграції національного ринку до світового на основі підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки та ефективності ринку в Україні. При цьому на всіх етапах актуальними є корективи з огляду на нові умови, особливості процесу, виявлені дисфункції чи неочікувані позитивні ефекти.

Достатньо важко визначити послідовність усіх зазначених етапів: оптимальним варіантом, звісно, було прийняття всього одразу. Проте з урахуванням відсутності досвіду побудови ринку у цього покоління це все ж таки мав бути послідовний і логічно узгоджений за намірами та отриманими результатами процес. Враховуючи вищезазначене, універсальна модель процесу (що відображена на рис. 1) у нашому розумінні передбачає такі чотири послідовні етапи, впродовж яких у країні повинні бути прийняті необхідні нормативно-правові акти:

1. Формування у соціумі ідеології ринку: процес передбачає політичні ініціативи, ініційовані чи принаймні узгоджені із владою, які мають за мету досягти суспільної підтримки для нових (відносно нових) для соціуму інститутів - приватної власності, політики економічного лібералізму, ринкової економіки, ринку як такого та окремих форм ринкового обміну і т. д. При цьому йдеться про принципово нові для соціуму інститути (так звані імплантовані інститути) або ті, які до цього мали незначне поширення чи значення (так звані вирощені інститути у вітчизняному інституційному середовищі). У випадку колишньої УРСР інститути ринку не були принципово новими для суспільства, проте механізми та технології їхнього втілення, очевидно, мали суто «західне» походження.

2. Створення інститутів ринку: процес включає юридичну легітимізацію інститутів ринку та груп агентів, що визначають саме

існування ринку, де у свою чергу формуються групи агентів, що залежать від ринку (реципієнти) та отримують вигоду від його функціонування (бенефеціарії).

3. Побудова основних елементів ринку та необхідних складових ринкового середовища, насамперед, конкурентного середовища, а також регулятивної політики, інфраструктури ринку, грошово-кредитної системи і т.д.

4. Досягнення умов еквівалентного обміну для національного ринку в системі світового ринку: процес передбачає досягнення належного - стосовно світових стандартів - рівня конкурентоспроможності вітчизняної економіки, пропозиції (в контексті якогось окремого ринку), купівельної спроможності та споживання, які б дозволили вийти на рівень еквівалентності ринкового обміну таких стандартів. У кінцевому результаті це означатиме досягнення прийняттого рівня досконалості/ефективності вітчизняного ринку.

На рис. 1 відображено не тільки модель юридичної регламентації процесу формування ринку в конкретній країні, а й перебіг зазначеного у реальності в Україні. Передусім хотіли б зазначити, що I етап формування ідеології ринку і капіталізму було фактично створено в колишньому СРСР. У незалежній Україні процес продовжувався на певному правовому і, основне, ідеологічно сформованому фундаменті суспільного сприйняття ринку. Безпрецедентний за масштабами для українського соціуму процес прискореного формування ринкових основ економіки з початку 90-х років супроводжувався достатньо активною законодавчою діяльністю на рівні прийняття законів України, постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України, Указів Президентів України. Варто зазначити, що така законодавча формалізація, очевидно, відбувалася під впливом великої кількості чинників, значна частина з яких були неекономічними, тому наявні підстави стверджувати про певну суперечливість процесу; окрім цього, не можна не враховувати відсутність досвіду проведення подібних реформ, що унеможливлювало уникнення помилок, прорахунків тощо.

Вважаємо, що опис хронології та перебігу прийняття законодавчих актів щодо формування ринкової економіки в Україні потребує детального аналізу для визначення особливостей, дисфункцій і перспектив такого на

майбутнє. З іншого боку, науковий опис перебігу формування ринку розглядали як алгоритм певних логічних дій та процесів, порушення якого супроводжувало зниження результативності та ефективності реформ. Незважаючи на те, що очевидно більша частина викладених нижче відомостей загальновідома, тим не менше необхідно ще раз періодизувати процес із визначенням певної логіки перебігу подій.

Для розуміння драматизму процесу в цілому відлік доцільно здійснювати із сумновідомої Постанови ЦВК і РНК СРСР «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперації та зміцнення суспільної (соціалістичної) власності» від 07.08.1932 р. [20], за якою вже влітку 1933 р. було засуджено 150 тис. осіб. Адміністративна система економіки із всіма своїми атрибутами існувала в колишньому СРСР до середини 80-х років. Так, прийнята у червні 1986 р. Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про заходи щодо посилення боротьби з нетрудовими доходами» [15] була офіційно спрямована проти ділків «тіньової економіки», але в реальності для боротьби насамперед проти малих форм особистої господарської діяльності.

Проте сам процес ринкової трансформації у колишньому СРСР можна асоціювати із процесом «перебудови» впродовж 1985-1991 рр. Фундаментальним при цьому можна вважати Закон СРСР «Про державне підприємство (об'єднання)», прийнятий у червні 1987 р. [11] Згідно з ним, на підприємствах було введено принцип господарського розрахунку - право підприємства самостійно витрачати свій прибуток, що залишався після розрахунків з державою. Підприємства почали самостійно планувати свою роботу, виходячи з державних замовлень, контрактів, укладених із постачальниками та споживачами, могли вести оптову торгівлю. Значно збільшилася кількість підприємств, що мали право самостійного виходу на зовнішній ринок. Роль союзних міністерств зводилася до підготовки контрольних цифр та визначення держзамовлення для підприємств. Продукція, що була вироблена понад держзамовлення, могла реалізовуватися за ринковими цінами, тобто фактично такі було легітимізовано юридично та на ментальному рівні, що стало істотним кроком до ринку.

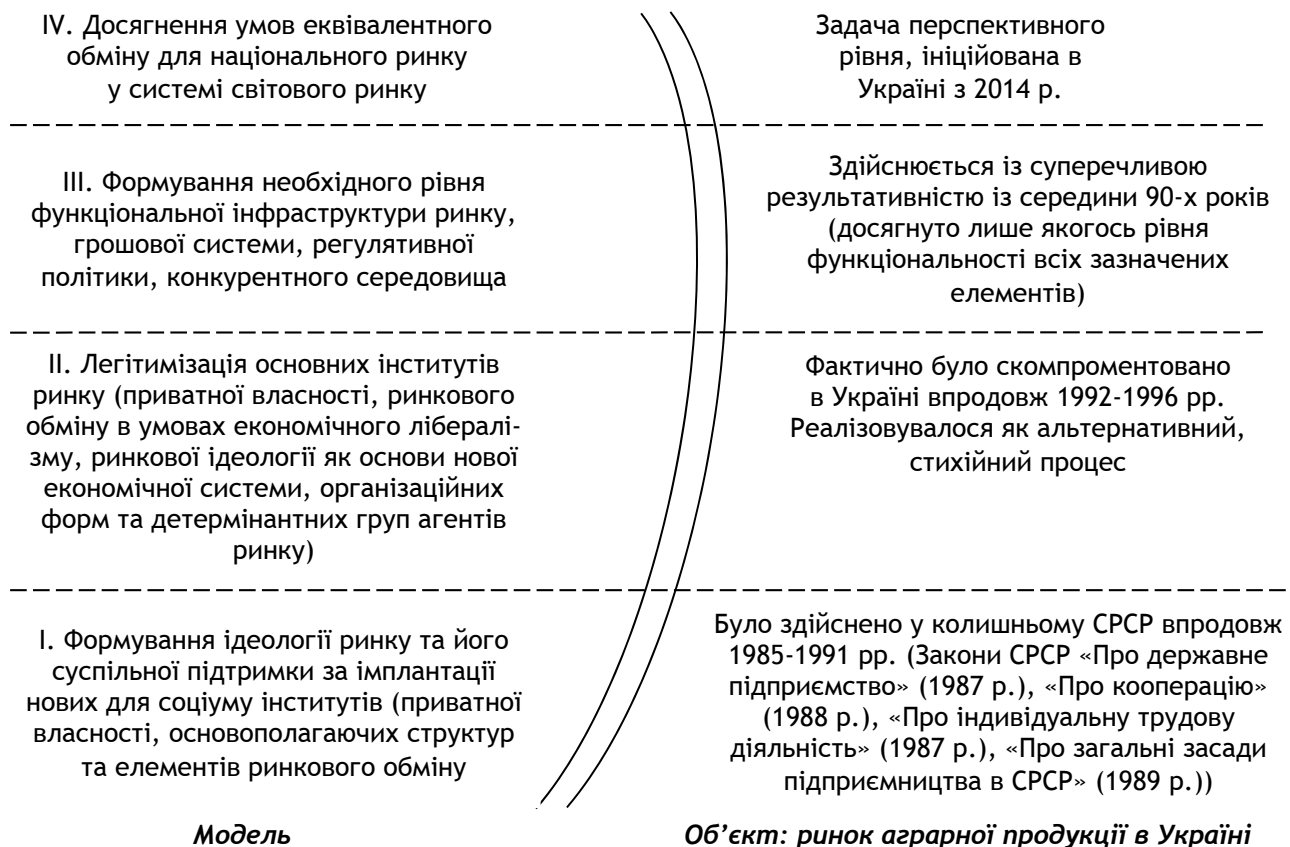

Рис. 1. Парадигмальна модель побудови ринкової економіки в процесі входження України у світовий ринок

Джерело: Авторська розробка на основі вивчення досвіду формування ринку в історичному аспекті та інших країнах.

У квітні 1987 р. набув чинності Закон СРСР «Про індивідуальну трудову діяльність» [16], згідно з яким допускалося індивідуальне підприємництво у сфері виробництва товарів народного споживання і побутового обслуговування, тобто було легітимізовано приватне підприємництво. Всього на початку 1987 р. індивідуальну трудову діяльність вели 100 тис. осіб, на початку 1988 р. - 300 тис. осіб, тобто 0,2% зайнятих.

У 1988 р. було прийнято Закон СРСР «Про кооперацію» [17], який можна асоціювати із легітимізацією альтернативних щодо існуючих досі організаційних форм та масштабною диверсифікацією господарської діяльності за умов майже тотального дефіциту в країні. Вперше в основу документа було покладено детермінантну роль особистої ініціативи та приватної власності. За цим законом громадянам СРСР гарантувалося право добровільного вступу в кооператив і вільного виходу з нього; участь в управлінні всіма справами кооперативу; самостійність колективного господарювання і незалежність кооперативу в прийнятті рішень щодо виконання його ста-

тутних завдань; право отримувати готівкові доходи від кооперативної діяльності, відповідні до кількості та якості праці. Цей закон призвів до появи величезного числа різних кооперативів. Так, до літа 1988 р. у кооперативах працювали понад 200 тис. осіб. Згідно із цим законом, з'явилася також можливість створення недержавних банків. До 1 січня 1989 р. у СРСР діяв 41 комерційний банк, до середини року - 143. Як продовження процесу, у 1989 р. був опублікований закон «Про загальні засади підприємництва в СРСР» [13], яким поглиблювалися юридичні та економічні основи приватного підприємництва, у тому числі з можливістю володіння засобами виробництва.

Натомість на 1990 р. соціально-економічна ситуація в СРСР значно погіршилася в силу цілої низки обставин, що вимагало адекватних урядових дій. Влітку 1990 р. уряд М. Рижкова розробив економічну антикризову програму, яку підготувала робоча група на чолі з акад. Л. Абалкіним. В основі нової політики знаходилася ідея поступовості - починаючи із 1991 р. - входжен-

ня в ринок (так званий принцип спочатку стабілізація, а потім ринок), де зберігалося поєднання державного сектору та ринкових відносин. Одночасно з урядовою програмою з'явилися й інші. Альтернативну програму переходу до ринкової економіки, що отримала назву «500 днів», підготувала група вчених на чолі з акад. С. Шаталіним і Г. Явлінським, яка передбачала за короткий термін - 500 днів - провести масштабну приватизацію державної власності, запровадження вільного ринкового ціноутворення з паралельною індексацією заробітних плат та соціальних допомог, а також допущення регульованого безробіття.

Проте на той час керівництво СРСР надало перевагу програмі економічних реформ, що була розроблена міністром фінансів СРСР В. Павловим (прем'єр-міністром Кабінету Міністрів СРСР у грудні 1990 р.), за якою передбачалося здійснення жорсткого державного контролю при переході до ринку, що, по суті, нівелювало процес формування ринку. Таким чином для колишнього СРСР суперечливість ринкових реформ стала чи не визначальною особливістю. Можна стверджувати, що саме питання ринку - одне з основних, що призвело до розпаду колишнього СРСР, де відсутність дієздатної і виваженої політики впровадження ринкових реформ стала катастрофічним фактором.

Аналіз нормативно-правових актів на терені безпосередньо України датували із 17.10.1990 р., коли було прийнято Закон УРСР «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» [21], оскільки зміст цього законодавчого документа, а саме його адміністративна спрямованість на регуляції АПК знайшли продовження у цілій низці актів вже після набуття країною незалежності. Тобто наслідуваність загального вектора аграрної політики на ігнорування по суті побудови дійсно ринкових механізмів при формуванні ринкової економіки в країні стала безпосереднім економічним фактором, при цьому дуже важливим і негативним у цілому.

Так, із понад 300 законодавчих актів, що були прийняті за період 1992-2018 рр. в Україні і були спрямовані чи мали відношення до галузі та процесу ринкових реформ, нами було виділено близько 70, які більшою чи меншою мірою відносяться до впливових щодо формування аграрного ринку в Україні. Надалі наведені оцінювання ролі цих документів

(тобто наскільки той чи інший документ сприяв розвитку аграрного ринку) у розумінні авторів статті, що, можливо, несе ознаки суб'єктивізму. При цьому було зроблено висновки, що подібне оцінювання доцільно здійснити за трьома позиціями: 1) документи, переважно орієнтовані на розвиток ринкових відносин; 2) документи, що містили якісь елементи такого орієнтування; 3) документи, що містили переважно адміністративний зміст і на розвиток ринкових відносин істотного впливу не мали.

Іншим критерієм оцінювання стала диференціація нормативно-правових актів на ті, що мали істотний вплив на розвиток ринку і тих, що такого не мали і залишилися декларативними. Прикладом останніх може бути питання охорони ґрунтів за умов ринку, для чого були прийняті такі нормативно-правові акти: 04.08.2000 р. - Постанова Кабінету Міністрів України «Про Державний технологічний центр охорони родючості ґрунтів» [12], Закон України «Про охорону земель» від 19.06.2003 р. [19], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження нормативів оптимального співвідношення культур у сівозмінах в різних природно-сільськогосподарських регіонах» від 01.02.2010 р. [14], а також ціла низка інших, покликаних забезпечити охорону земельних ресурсів України в процесі ведення с.-г. виробництва, і які науковцями і практиками оцінюються як неієві в цілому щодо основної заявної функції.

Загалом із близько 70 згаданих документів до тих, що мали переважне орієнтування на розвиток ринкових відносин, були віднесені 18 (близько 26%); до тих, що містили якісь елементи орієнтування на розвиток ринку також 18, і 33 (близько 48%) були оцінені як такі, що містили регулятивні норми і не мали відношення до становлення ринкових відносин (як правило, це були регламентуючі акти, що упорядковували порядок здійснення технічних операцій з функціонування аграрного сектору економіки).

Кількісні пропорції можуть не відображати значення окремих актів, проте певну інформацію щодо того, яка увага приділялася певним проблемам, це все ж таки надає. У цілому можна стверджувати, що ринок в аграрній сфері України впродовж 25 років формувався на основі близько 42 нормативно-правових актів, де, у свою чергу, лише 18 за змістом і визначили особливості формування аграрного ринку в Україні (табл. 1).

Разом із тим, у цьому випадку було виділено також акти, що не мали якогось істотного функціонального впливу - усього близько 10 (до 25%). Заслуговує на увагу диференціація процесу в часі, що надає уявлення про логіку процесу загалом (рис. 2).

Так, якщо відобразити процес прийняття визначальних нормативно-правових актів за змістом у наявній послідовності, то можна

зробити висновок, що основна кількість таких актів була прийнята впродовж 1992-1999 рр. Наприклад, у 2010-х роках увага законодавців до питань ринку була швидше всього епізодичною, що не має однозначного пояснення: з одного боку, ринок уже створено, тоді як з іншого, наявна недосконалість ринку, що потребує реагування.

1. Основні нормативно-правові акти, що визначили процес формування аграрного ринку в Україні*

№ з/п	Хронологія прийняття нормативно-правового акта	Назва нормативно-правового акта
1	2	3
1	14.02.1992 № 2115-XII	Закон України «Про колективне сільськогосподарське підприємство»
2	04.03.1992 № 2164-XII	Закон України «Про приватизацію державного майна»
3	10.04.1992 № 2270-XII	Закон України «Про оренду державного та комунального майна»
4	07.05.1993 № 334	Постанова Кабінету Міністрів України «Про першочергові заходи щодо підготовки і проведення земельної реформи»
5	10.11. 1994 № 666/94	Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва»
6	17.11.1995 № 916	Постанова Кабінету Міністрів України «Про прискорення організації біржового сільськогосподарського ринку»
7	08.08.1995 № 720/95	Указ Президента України «Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям»
8	28.06.1996 № 254к/96-ВР	Конституція України
9	10.07.1996 № 290/96	Закон України «Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі»
10	19.07.1996 № 755	Постанова Кабінету Міністрів України «Про прискорення приватизації майна в агропромисловому комплексі та спрощення процедури її проведення»
11	17.08.1997 № 469/97-ВР	Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію»
12	19.03.1997 № 246	Постанова Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо створення оптово-продовольчих ринків, організації закупівель сільськогосподарської продукції в господарствах приватного сектору, реформування системи споживчої кооперації»
13	23.12.1997 № 771/97	Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів»
14	05.08.1997 № 848	Постанова Кабінету Міністрів України «Про Концепцію розвитку біржового ринку сільськогосподарської продукції»
15	06.10.1998 № 161-XIV	Закон України «Про оренду землі»
16	09.06.1999 № 997	Постанова Кабінету Міністрів України «Про оптові продовольчі ринки»
17	19.10.1999 № 1928	Постанова Кабінету Міністрів України «Про активізацію діяльності біржового ринку продукції агропромислового комплексу та необхідних для його потреб матеріально-технічних ресурсів»
18	03.12.1999 № 1529/99	Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки»

19	19.12.2000 № 1348/2000	Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку кооперативного руху та посилення його ролі в реформуванні економіки України на ринкових засадах»
120	07.08.2001. № 601/2001	Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку продовольчого ринку та сприяння експорту сільськогосподарської продукції та продовольчих товарів»
21	8.08.2002. № 694/2002	Указ Президента України «Про заходи щодо прискорення розвитку аграрного ринку»
22	15.05.2003 №742-IV	Закон України «Про особисте селянське господарство»
23	19.06.2003 № 973-IV	Закон України «Про фермерське господарство»
24	19.06.2003 № 963-IV	<i>Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель»</i>
25	24.06.2004 № 1877-IV	Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України»
26	30.08.2004. № 1021/2004	Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку аграрного ринку»
27	18.10.2005 №2982-IV	Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року»
28	24.02.2010 № 196	<i>Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання Аграрної біржі»</i>
29	02.12.2010 № 2755-VI	Закон України «Податковий кодекс України»
30	07.07.2011 № 3613-VI	<i>Закон України «Про Державний земельний кадастр»</i>
31	31.10.2011 № 1120-р	Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку овочівництва та переробної галузі»
32	08.04.2011 № 445	<i>Указ Президента України «Про Державне агентство земельних ресурсів України»</i>
33	09.02.2012 № 4391-VI	<i>Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою»</i>
34	05.08.2012 № 813	Постанова КМУ «Про затвердження Порядку та умов надання с.-г. товаровиробникам державної підтримки у страхуванні с.-г. культур шляхом здешевлення страхових платежів (премій) і переліку с.-г. культур та видів страхових ризиків (продуктів), на які у 2012 р. надається компенсація вартості страхових платежів (премій)»
35	03.09.2013 № 425-VII	Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини»
36	22.04.2013 № 364	<i>Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення публічного акціонерного товариства «Аграрний фонд»</i>
37	17.10.2013. № 806-р	<i>Розпорядження Кабінету Міністрів України. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року.</i>
38	02.06.2013 № 327/2013	<i>Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення здійснення економічних реформ»</i>
39	07.04.2015 № 285-VIII	Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців» щодо спрощення припинення юридичних осіб шляхом злиття, приєднання, поділу, перетворення (реорганізації)
40	08.12.2015 № 867-VIII	«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо дерегуляції в агропромисловому комплексі»
41	26.01.2016 № 935-VIII	Про внесення змін до Закону України «Про захист економічної конкуренції» щодо підвищення ефективності системи контролю за економічними концентраціями»
42	31.03.2016 № 1067-VIII	Про внесення змін до Закону України «Про фермерське господарство» щодо стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств»

*За хронологією; курсивом позначено нормативно-правові акти, що не мали реального впливу на економічні процеси (оцінка автора та експертів); жирним позначено нормативно-правові акти, що мали детермінантний вплив (оцінка автора та експертів).

Джерело: Авторське узагальнення на основі експертних опитувань.

Можна розбити процес на окремі блоки, а саме: 1) трансформація традиційно існуючих для адміністративної економічної системи організаційних форм відповідно до вимог ринку; 2) впровадження елементів земельного ринку та їхнє прискорення; 3) впровадження сучасної інфраструктури ринку; 4) розвиток безпосередньо аграрного ринку України; 5) дерегуляція вітчизняного аграрного ринку; 6) легітимізація нових організаційних форм, що виникли в результаті формування ринку; 7) окремі документи ситуаційного і переважно регуляційного змісту (які становлять більшість прийнятих актів).

На рис. 2 відповідно вказані нормативно-правові акти було диференційовано на три блоки, послідовність яких у часі представляється апріорною: 1) утворення основних інститутів ринку; 2) створення умов для ефективного функціонування новостворених інститутів ринку; 3) коригуючі регуляційні заходи зі створення умов для підвищення ефективності та результативності ринку.

Саме розподіл у часі, представлений на рис. 2, надає підстави для оцінювання процесу юридичної імплементації ринкових реформ.

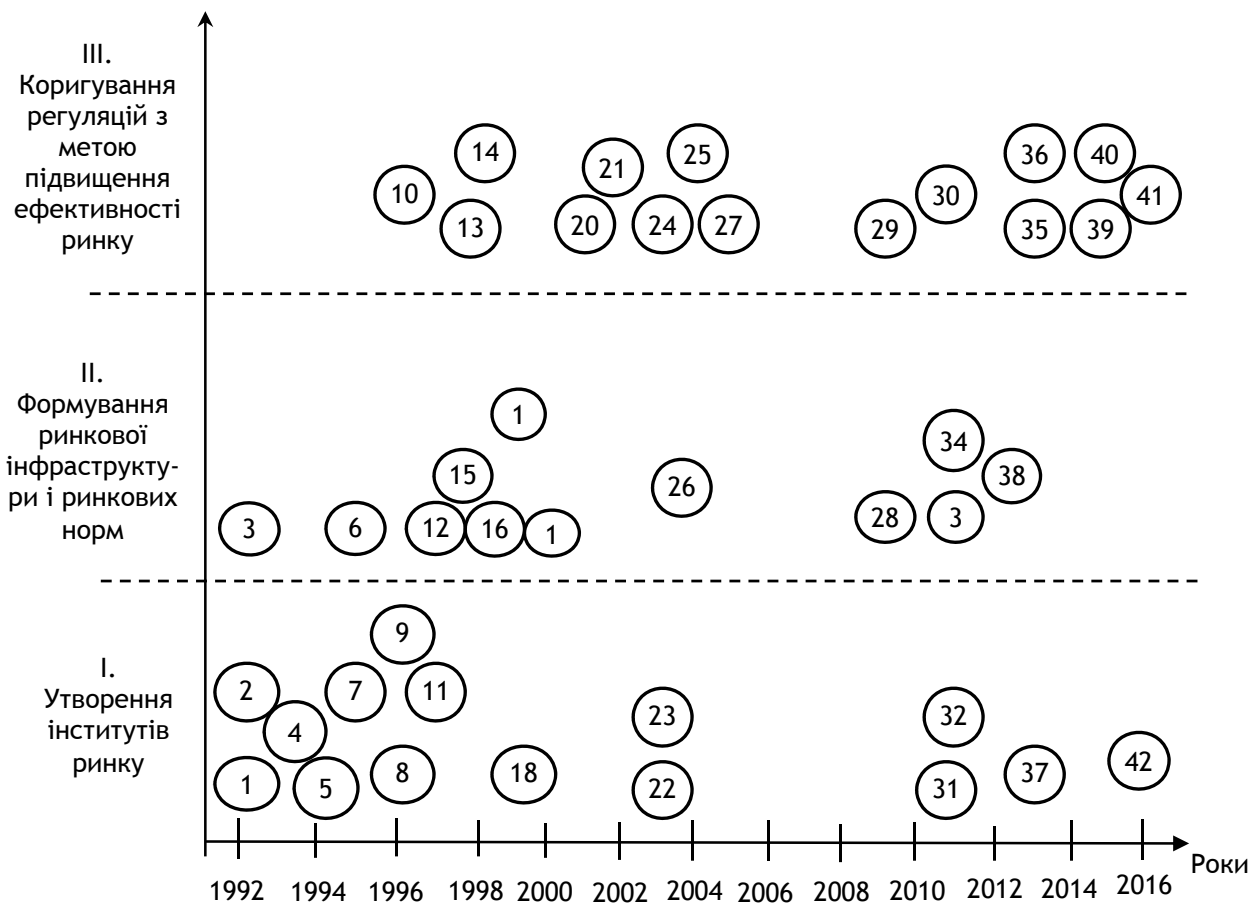

Рис. 2. Хронологія прийняття нормативно-правових актів з метою формування аграрного ринку в Україні*

*Нумерація відповідає наведеній у табл. 1.

Джерело: Авторські дослідження відповідних документів.

Безумовно, прийняті акти диктувалися реаліями життя або ж здійснювалися цілеспрямовано з метою досягнення результативності ринкових трансформацій. Більше того, загальновідомою є констатація факту побудови на початок 2000-х років в Україні ринкової економіки, тобто досягнення (принаймні формально) основної задачі.

Питання полягає у причинах низької ефективності ринкових реформ, а також у

тому, що збереглася велика кількість проблемних питань, які й досі не вирішені, а їхня актуальність має загальносуспільне визнання, наприклад, ринок землі, зовнішньоекономічна інтеграція, грошово-кредитна політика, державна політика в аграрній сфері загалом і т. ін. На нашу думку, таку суперечливу ситуацію визначив негативний ефект відсутності логіки змін саме у її правовому забезпеченні.

Про зазначене свідчить динаміка основних кількісних і якісних показників, що характеризували вітчизняне сільське господарство в період 1990-2017-х рр. (табл. 2). Так, загальновідомий негативний ефект різкого згортання обсягів виробництва і ефективності галузі у перше десятиліття формування ринкової економіки, а також продовження стагнації з цілого ряду позицій і надалі. Безумовно, що це стало наслідком комбінованого впливу множини факторів, у

тому числі загальносвітовими тенденціями, які в Україні регулюватися ніяк не могли. Проте у світовій аграрній історії важко знайти аналогічні факти, коли процес згортання виробництва при побудові ринку (або - узагальнюючи - за докорінної модернізації економіки) тривав так довго. Тому, на нашу думку, така тривалість, окрім впливу іншого, була викликана саме відсутністю системності процесу формування нормативно-правової бази змін.

2. Динаміка основних показників сільського господарства України у 1990-2017-х рр.

Показник	1990 р.	2000 р.	2010 р.	2017 р.
Рентабельність с.-г. виробництва, %	42,6	-1,0	17,5	18,7
Виробництво зерна, млн т	51,0	24,5	39,3	61,9
Виробництво молока, млн т	24,5	12,7	11,2	10,3
Виробництво м'яса (у забійній вазі), млн т	4,4	1,6	2,1	2,3
Виробництво овочевих, плодкових та ягідних культур (загалом), млн т	9,6	7,2	9,9	11,3

Джерело: Дані Державної служби статистики України.

З іншого боку, лише у 2003 р. були прийняті Закони України «Про особисте селянське господарство» [18] та «Про фермерське господарство» [22], тобто тільки через 10 років після незалежності була легалізована основна організаційна форма аграрного бізнесу ринкового типу, яка вже давно стала провідною; що ж стосується такої форми, як сімейне фермерське господарство, то це відбулося лише у 2016 р. [10].

Загалом, згідно з рис. 2, II-III етапи ринкових реформ юридично залишилися виконаними лише частково, часто всупереч владі та консервативно налаштованій частині суспільства, тоді як IV етап досягнення рівня еквівалентності ринкового обміну світових стандартів - був ініційований лише останнім часом. Таким чином, процес юридичного становлення ринкової економіки в Україні представляється достатньо суперечливим і непослідовним, а також таким, що в цілому лише загострив проблему результативності реформ.

Висновки. Правовий блок питань є невід'ємним у теорії і практиці регулятивної політики. Це апріорне на перший погляд твердження у кожному разі опису історії становлення якогось галузевого ринку викликає цілу низку наступних питань. Авторська позиція передбачає чітке розуміння детермінантної ролі фактора правового забезпечення процесу формування та функціонування ринкової економіки як логічного й послідовного процесу, порушення якого супроводжується прямими та опосередкованими (наприклад, недоотримання бонусів) втратами соціуму. Український досвід швидше переконує про порушення такої логіки і послідовності. Більше того, це триває дотепер. З економічної точки зору в Україні повинні бути переглянуті, уточнені основні законодавчі акти, і такий документ на сьогодні повинні створювати, формувати економісти зі сфери ринкової парадигми.

Список бібліографічних посилань

1. Аграрне право України : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / В. М. Гайворонський, В. П. Душман, В. М. Корнієнко та ін. ; за ред. В. М. Гайворонського та В. П. Жушмана. Харків : Право, 2003. 240 с.

2. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / М. В. Присяжнюк, М. В. Зубець, П. Т. Саблук [та ін.] ; за ред. М. В. Присяжнюка, М. В. Зубця, П. Т. Саблука, В. Я. Месель-Веселяка, М. М. Федорова. Київ : ННЦ ІАЕ, 2011. 1008 с.

References

1. Haivoronskyi, V.M., Dushman, V.P., Korniienko, V.M., et al. (2003). *Ahrarne pravo Ukrainy : pidruch. dlia stud. yuryd. spets. vyshch. zakl. osvity [Agrarian law of Ukraine: tutorial for law students at high educational institutions]*. V.M. Haivoronskyi & V.P. Dushman (Eds.). Kharkiv: Pravo [In Ukrainian].

2. Prysiazhniuk, M.V., Zubets, M.V., Sabluk, P.T., et al. (2011). *Ahrarnyi sektor ekonomiky Ukrainy (stan i perspektyvy rozvytku) [Agrarian sector of Ukrainian economy (state and prospects for development)]*. M.V. Prysiazhniuk, M.V. Zubets, P.T. Sabluk, V.Ya. Mesel-Veseliak, & M.M. Fedorov (Eds.). Kyiv: NNTs IAE [In Ukrainian].

3. Гайдучий Г. І. Госпрозрахунковий механізм міжгалузевих зв'язків в АПК. Київ : Урожай, 1999. 179 с.

4. Дачій О. І. Удосконалення механізмів державного регулювання розвитку нових технологій і високотехнологічних агропромислових виробництв. *Вісник НАДУ*. 2005. № 1. С. 180-187.

5. Корецький М. Х. Державне регулювання аграрної сфери у ринковій економіці : монографія. Київ : Вид-во УАДУ, 2002. 260 с.

6. Латинін М. А. Теоретичні підходи щодо визначення механізму державного регулювання розвитку аграрного сектору економіки України. *Державне управління: теорія та практика*. 2005. № 2. URL : <http://www.nbu.gov.ua/eJournals/DUTP/2005D2/txts/golus/05/maseu.puf>.

7. Організаційно-економічна модернізація аграрної сфери : наук. доп. / за заг. ред. акад. НААН П. Т. Саблука. Київ : ННЦ ІАЕ, 2011. 342 с.

8. Політика та розвиток сільського господарства в Україні / за ред. Ш. Крамона-Таубаделя, С. Зорі, Л. Штрівє. Київ : Альфа-Принт, 2001. 312 с.

9. Прилуцький А. М. Регулятивна роль держави у посиленні розвитку аграрного ринку. *Агросвіт*. 2017. № 9. С. 24-29.

10. Про внесення змін до Закону України «Про фермерське господарство» щодо стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств : Закон України від 31.03.2016 р. № 1067-VIII.

11. Про державне підприємство (об'єднання) : Закон СРСР від 30.06.1987 р. № 7284-XI.

12. Про Державний технологічний центр охорони родючості ґрунтів : Постанова Кабінету Міністрів України від 04.08.2000 р. № 1218.

13. Про загальні засади підприємництва в СРСР : Закон СРСР від 26.05.1989 р. № 8998.

14. Про затвердження нормативів оптимального співвідношення культур у сівозмінах в різних природно-сільськогосподарських регіонах : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.02.2010 р. № 164.

15. Про заходи щодо посилення боротьби з нетрудовими доходами : Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР від 24 червня 1986 р. № 235.

16. Про індивідуальну трудову діяльність : Закон СРСР від 15.04.1987 р. № 127.

17. Про кооперацію : Закон СРСР від 26.05.1988 р. № 8998-11.

18. Про особисте селянське господарство : Закони України від 15.05.2003 р. №742-IV.

19. Про охорону земель : Закон України від 19.06.2003 р. (№ 962-IV).

20. Про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперації та зміцнення суспільної (соціалістичної) власності : Постанова ЦВК і РНК СРСР Газета «Більшовик Полтавщини». 07.08.1932 р.

21. Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві : Закон УРСР від 17.10.1990 р. № 400-XII.

22. Про фермерське господарство : Закони України від 19.06.2003 р. № 973-IV.

23. Стратегічні напрями розвитку агропромислового комплексу України / за ред. П. Т. Саблука, В. Я. Месель-Веселяка. Київ : ІАЕ, 2002. 60 с.

3. Haidutskiy, H.I. (1999). *Hosprozrakhunkoviy mekhanizm mizhhaluzevykh zviyazkiv v APK [Self-supporting mechanism of inter-branch connections in the agro-industrial complex]*. Kyiv: Urozhai [In Ukrainian].

4. Datsii, O.I. (2005). *Udoskonalennia mekhanizmiv derzhavnogo rehuliuivannia rozvytku novykh tekhnolohii i vysokotekhnolohichnykh ahropromyslovykh vyrobnytstv [Improvement of mechanisms for state regulation of development of new technology and high-tech agro-industrial production]*. *Visnyk NADU*, 1, pp. 180-187 [In Ukrainian].

5. Koretskyi, M.Kh. (2002). *Derzhavne rehuliuivannia ahrarnoi sfery u rynkovii ekonomitsi : monohrafiia [State regulation of the agrarian sphere in the market economy: monograph]*. Kyiv: Vyd-vo UADU [In Ukrainian].

6. Latynin, M.A. (2005). *Teoretychni pidkhody shchodo vyznachennia mekhanizmu derzhavnogo rehuliuivannia rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy [Theoretical approaches to determining a mechanism of state regulation of the agrarian sector development of the Ukrainian economy]*. *Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka*, 2. Retrieved from: <http://www.nbu.gov.ua/eJournals/DUTP/2005D2/txts/golus/05/maseu.pdf> [In Ukrainian].

7. Sabluk, P.T. (Ed.) (2011). *Orhanizatsiino-ekonomichna modernizatsiia ahrarnoi sfery : nauk. dop. [Organizational and economic modernization of the agrarian sphere: scientific report]*. Kyiv: NNTs IAE [In Ukrainian].

8. Kramon-Taubadel, Sh., Zoria, S., & Shtrive, L. (Eds.) (2001). *Polityka ta rozvytok silskoho hospodarstva v Ukraini [Politics and development of the agriculture in Ukraine]*. Kyiv: Alfa-Prynt [In Ukrainian].

9. Prylutskiy, A.M. (2017). *Rehuliatyvna rol derzhavy u posylenni rozvytku ahrarnoho rynku [Regulatory role of the state in strengthening development of the agrarian market]*. *Ahrosvit*, 9, pp. 24-29 [In Ukrainian].

10. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy "Pro fermerske hospodarstvo" shchodo stymuliuivannia stvorennia ta diialnosti simeinykh fermerskykh hospodarstv : Zakony Ukrainy vid 31.03.2016 r. № 1067-VIII [On amendments to the Law of Ukraine "On farm" on the stimulation of establishment and activity of family farms: Law of Ukraine dated 31.03.2016, No. 1067-VIII] *Zakonodavstvo Ukrainy*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua> [In Ukrainian].

11. Pro derzhavne pidpriemstvo (obiednannia) : Zakon SRSR vid 30.06.1987 r. № 7284-XI [On state enterprise (association): Law of the USSR dated 30.06.1987, No. 7284-XI]. *Zakonodavstvo Ukrainy*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua> [In Ukrainian].

12. Pro derzhavnyi tekhnolohichniy tsentr okhorony rodichosti gruntiv : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 1218 [On the State Technological Centre for protection of soil fertility: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine, No. 1218]. *Zakonodavstvo Ukrainy*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua> [In Ukrainian].

13. Pro zahalni zasady pidpriemnytstva v SRSR : Zakon SRSR vid 26.05.1989 r. № 8998 [On general principles of entrepreneurship in the USSR: Law of the USSR dated 26.05.1989, No. 8998]. *Zakonodavstvo Ukrainy*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua> [In Ukrainian].

14. Pro zatverdzhennia normatyviv optymalnogo spivvidnoshennia kultur u sivozminakh v riznykh pryrodno-silskohospodarskykh rehionakh : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 01.02.2010 r. №164 [On approval of norms for optimal ratio of crops in crop rotations in various natural and agricultural regions: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 01.02.2010, No. 164]. *Zakonodavstvo Ukrainy*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua> [In Ukrainian].

15. Pro zakhody shchodo posylennia borotby z netrudovymy dokhodamy : Postanova TsK KPRS i Rady Ministriv SRSR vid 24 chervnya 1986 r. № 235 [On measures to strengthen a combating of unemployed income: Resolution of the Central Committee of the CPSU and the Council of Ministers of the USSR dated 24.06.1986, No. 235]. *Zakonodavstvo Ukrainy*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua> [In Ukrainian].

16. Pro individualnu trudovu diialnist : Zakon SRSR vid 15.04.1987 r. № 127 [On individual labor activity: Law of the USSR dated 15.04.1987, No. 127]. *Zakonodavstvo Ukrainy*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua> [In Ukrainian].
17. Pro kooperatsiiu : Zakon SRSR vid 26.05.1988 r. N 8998-11 [On cooperation: Law of the USSR dated 26.05.1988, No. 8998-11]. *Zakonodavstvo Ukrainy*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua> [In Ukrainian].
18. Pro osobyste selianske hospodarstvo : Zakony Ukrainy vid 15.05.2003 r. №742-IV [On personal peasant household: Law of Ukraine dated 15.05.2003, No. 742-IV]. *Zakonodavstvo Ukrainy*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua> [In Ukrainian].
19. Pro okhoronu zemel: Zakon Ukrainy vid 19.06.2003 r. (№ 962-IV) [On land protection: Law of Ukraine fated 19.06.2003, No. 962-IV]. *Zakonodavstvo Ukrainy*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua> [In Ukrainian].
20. Pro okhoronu maina derzhavnykh pidpriemstv, kolhos-piv i kooperatsii ta zmitsnennia suspilnoi (sotsialistychnoi) vlasnosti : Postanova TsVK i RNK SRSR [On the protection of property of state enterprises, collective farms and cooperation and strengthening of social (socialist) property: Resolution of the CEC and the SNK of the USSR]. (1932). *Hazeta "Bilshovyk Poltavshchyny"*, 07.08 [In Ukrainian].
21. Pro priorytetnist sotsialnoho rozvytku sela ta ahropromyslovoho kompleksu v narodnomu hospodarstvi : Zakon URSR vid 17.10. 1990 r. № 400-XII [On a priority of social development of village and the agro-industrial complex in the national economy: Law of the USSR dated 17.10.1990, No. 400-XII]. *Zakonodavstvo Ukrainy*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua> [In Ukrainian].
22. Pro fermerske hospodarstvo : Zakony Ukrainy vid 19.06.2003 r. № 973-IV [On farm: Law of Ukraine dated 19.06.2003, No. 973-IV]. *Zakonodavstvo Ukrainy*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua> [In Ukrainian].
23. Sabluk, P.T. & Mesel-Veseliak, V.Ya. (Eds.) (2002). *Stratehichni napriamy rozvytku ahropromyslovoho kompleksu Ukrainy [Strategic directions for development of agro-industrial complex of Ukraine]*. Kyiv: IAE [In Ukrainian].

Moroz O.V., Lohosha R.V., Pidvalna O.H. Normative and legal regulation of the formation process of market mechanism in the agrarian economy

The purpose of the article is to analyze a formation process of a legal base for creation of the market economy, the agrarian market and the market of vegetable products in Ukraine.

Research methods. During the research process were used historical (for decrypting a retrospective of formation process of legal base) and logical (for determining substantial sequence of process) as the main methods, as well as a number of general scientific methods of economic research. The methodology of research provided consideration of a factor of regulatory policy as an integral element of the market system, in which to management process of market formation (and branch markets) retrospectively and algorithmically was given a key role in legislative provision.

Research results. While studying practical experience of formation of a regulatory framework of the state regulation of the domestic agrarian market and the market of vegetable products in Ukraine in the period of the 90th - the 2000th, it was proved that shortcomings of market reforms and dysfunction, took place as a result of reforms. They were caused by the lack of scientific understanding of a role of a factor of standard and legislative providing processes of market reforms in general, market formation (and branch markets) and also their effective functioning due to a criterion of timely response to dysfunctions.

Elements of scientific novelty. Theoretical positions of the general theory of state regulation of the agrarian market were further developed in context of a legal block of formation process of markets. In particular, there was justified thesis on observing necessity of logical sequence and complexity of the legislative provision as a necessary element of market reforms. Accordingly, there was proposed a universal model of a regulatory and legislative support for market reforms, which involves four main stages: 1) formation of market ideology in the society; 2) creation (including legitimization) of market institutions; 3) creation (development, formation) of the main elements of the market and necessary components of the market environment (first of all, competitive environment, as well as regulatory policy, market infrastructure, monetary system, etc.); 4) achievement of conditions for equivalent exchange for the national market in the world market system. The article analyzes correspondence of the real practice in Ukraine to this model and consequences of its absence.

Practical significance. The proposed approach for retrospective analysis of processes of formation and functioning of the agrarian market has an applied value, primarily due to the possibility for providing more reliable information on efficiency, content, effectiveness of the state regulation, including implementation of regulations based on the market state. Hence, this approach is a new decision-making system at its core. Tabl.: 2. Figs.: 2. Refs.: 23.

Keywords: legal support; state regulation; agrarian market; market formation; market of vegetable products; dysfunctions.

Moroz Oleh Vasyliovych - doctor of economic sciences, professor, head of the department of management, marketing, and economics, Vinnytsia National Technical University (95, Khmelnytske sh., Vinnytsia)
E-mail: Ovmoroz@ukr.net

Lohosha Roman Vasyliovych - doctor of economic sciences, associate professor (docent), associate professor (docent) of the department of marketing and agrarian business, Vinnytsia National Agrarian University (3, Soniachna str., Vinnytsya)

E-mail: Lrv@vsau.vin.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-6462-5083>

Pidvalna Oksana Hryhorivna - candidate of economic sciences, associate professor (docent), associate professor (docent) of the department of agrarian management, Vinnytsia National Agrarian University (3, Soniachna str., Vinnytsya)
E-mail: Np070101@gmail.com
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-8779-5867>

Мороз О.В., Логоша Р.В., Подвальная О.Г. Нормативно-правовая регламентация процесса формирования рыночных механизмов в аграрной экономике

Цель статьи - проанализировать процесс формирования правовой базы в сфере построения рыночной экономики, аграрного рынка в Украине.

Методика исследования. В процессе исследования, кроме ряда общенаучных методов экономических исследований, использованы как основные исторический (для описания ретроспективы процесса формирования правовой базы) и логический (для определения содержательной последовательности процесса) методы познания. Методология исследований предусматривала рассмотрение фактора регулятивной политики как неотъемлемого элемента рыночной системы, где процессу управления формированием рынка именно в вопросах законодательного обеспечения ретроспективно и алгоритмически отводится ключевая роль.

Результаты исследования. При изучении практического опыта формирования нормативно-правовой базы государственного регулирования отечественного аграрного рынка в Украине в период 1990-2000 гг. обоснованно, что недостатки рыночных реформ и дисфункции, которые имели (имеют) место как результат реформ, предопределены отсутствием научного понимания роли фактора нормативно-законодательного обеспечения процессов рыночных реформ в целом, формирования рынка (и отраслевых рынков), а также их эффективного функционирования по критерию своевременного реагирования на дисфункции.

Элементы научной новизны. Приобрели дальнейшее развитие теоретические положения общей теории государственного регулирования аграрного рынка в контексте правового блока процесса формирования рынков, где обоснован тезис о необходимости соблюдения логической последовательности и комплексности законодательного обеспечения как необходимого элемента рыночных реформ. Для объяснения отмеченного предложена универсальная модель процесса нормативно-законодательного обеспечения рыночных реформ, что предусматривает четыре основных этапа: 1) формирование в социуме идеологии рынка; 2) создание, в том числе легитимизация институтов рынка; 3) построение (разработка, формирование) основных элементов рынка и необходимых составляющих рыночной среды, прежде всего конкурентной среды, а также регулятивной политики, инфраструктуры рынка, денежно-кредитной системы и т.д.; 4) достижение условий эквивалентного обмена для национального рынка в системе мирового рынка. Проанализированы соответствие реальной практики в Украине к этой модели и последствия отсутствия такой.

Практическая значимость. Предложенный подход ретроспективного анализа процессов формирования и функционирования аграрного рынка имеет прикладное значение, прежде всего учитывая возможность предоставлять более достоверную информацию об эффективности, содержательности, результативности государственного регулирования, в том числе осуществление коррекции регуляций, исходя из состояния рынка. Отсюда в своей основе такой подход является новой системой принятия управленческих решений. Табл.: 2. Илл.: 2. Библиогр.: 23.

Ключевые слова: правовое обеспечение; государственное регулирование; аграрный рынок; формирование рынка, дисфункции.

Мороз Олег Васильевич - доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой менеджмента, маркетинга и экономики, Винницкий национальный технический университет (г. Винница, Хмельницкое шоссе, 95)
E-mail: Ovmoroz@ukr.net

Логоша Роман Васильевич - доктор экономических наук, доцент, доцент кафедры маркетинга и аграрного бизнеса, Винницкий национальный аграрный университет (г. Винница, ул. Солнечная, 3)
E-mail: Lrv@vsau.vin.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-6462-5083>

Подвальная Оксана Григорьевна - кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры аграрного менеджмента, Винницкий национальный аграрный университет (г. Винница, ул. Солнечная, 3)
E-mail: Np070101@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-8779-5867>

Стаття надійшла до редакції 25.03.2019 р.

Фахове рецензування: 17.04.2019 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Мороз О. В., Логоша Р. В., Підвальна О. Г. Нормативно-правова регламентація процесу формування ринкових механізмів в аграрній економіці. *Економіка АПК*. 2019. № 5. С. 27 – 39.

* * *